

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

**IJTIMOIY ADOLAT VA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING FALSAFIY-ETIK
ASOSLARI: XALQARO TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUV**

Aripova Zulfiyaxon Solijonovna
Andijon davlat texnika instituti, dotsent

Annotatsiya

Mazkur maqolada ijtimoiy adolat va korrupsiyaga qarshi kurashning falsafiy-etik asoslari zamonaviy global jarayonlar kontekstida tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida korrupsiyaning jamiyat taraqqiyoti, inson qadriyatlari va davlat boshqaruvi tizimiga ko'rsatadigan salbiy ta'siri o'rganildi. Shuningdek, xalqaro tajriba asosida korrupsiyaga qarshi kurashning samarali mexanizmlari hamda milliy yondashuvlarning o'ziga xos jihatlari yoritildi. Tadqiqotda ijtimoiy adolat tamoyillari, huquqiy ong, axloqiy mas'uliyat va shaffof boshqaruv konsepsiyalarining o'zaro dialektik bog'liqligi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: falsafa, ijtimoiy adolat, korrupsiya, etika, shaffoflik, huquqiy ong, davlat boshqaruvi, axloqiy qadriyatlar, fuqarolik jamiyati.

**ФИЛОСОФСКО-ЭТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ И БОРЬБЫ
С КОРРУПЦИЕЙ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПОДХОД**

Арипова Зулфияхон Солижоновна
Андижанский государственный технический институт, доцент

Аннотация

В данной статье анализируются философско-этические основы социальной справедливости и борьбы с коррупцией в контексте современных глобальных процессов. В ходе исследования изучено негативное влияние коррупции на развитие общества, человеческие ценности и систему государственного управления. Также освещены эффективные механизмы противодействия коррупции на основе международного опыта и особенности национальных подходов. В исследовании раскрывается диалектическая взаимосвязь принципов социальной справедливости, правового сознания, нравственной ответственности и концепции прозрачного управления.

Ключевые слова: философия, социальная справедливость, коррупция, этика, прозрачность, правовое сознание, государственное управление, нравственные ценности, гражданское общество.

**PHILOSOPHICAL AND ETHICAL FOUNDATIONS OF SOCIAL JUSTICE AND THE FIGHT
AGAINST CORRUPTION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND NATIONAL APPROACH**

Aripova Zulfiyaxon Solijonovna
Andijan State Technical Institute, Associate Professor

Abstract

This article analyzes the philosophical and ethical foundations of social justice and anti-corruption policies in the context of modern global processes. The study examines the negative impact of corruption on social development, human values, and public administration systems. Furthermore, effective anti-corruption mechanisms based on international experience and the specific features of national approaches are highlighted. The research reveals the dialectical relationship between the principles of social justice, legal consciousness, moral responsibility, and transparent governance.

Keywords: philosophy, social justice, corruption, ethics, transparency, legal consciousness, public administration, moral values, civil society.

Globalashuv sharoitida korrupsiya insoniyat taraqqiyotiga jiddiy tahdid solayotgan ijtimoiy-siyosiy va axloqiy muammolardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Korrupsiya nafaqat iqtisodiy rivojlanishni sekinlashtiradi, balki jamiyatdagi adolat tamoyillarini yemiradi, fuqarolarning davlat institutlariga bo'lgan ishonchini pasaytiradi hamda ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi. Shu sababli korrupsiyaga qarshi kurash bugungi kunda xalqaro siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan [1].

Falsafiy nuqtai nazardan, ijtimoiy adolat jamiyatdagi tenglik, erkinlik va mas'uliyat tamoyillariga

asoslanadi. John Rawls tomonidan ilgari surilgan “adolat nazariyasi”ga ko‘ra, adolat jamiyat barqarorligining asosiy mezonini hisoblanadi [2]. Adolat tamoyillarining buzilishi esa korrupsion munosabatlarning shakllanishiga olib keladi. Shu jihatdan korrupsiyaga qarshi kurash nafaqat huquqiy yoki siyosiy, balki axloqiy-falsafiy muammo sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy jamiyatda korrupsiya turli shakllarda namoyon bo‘lmoqda: mansab vakolatini suiiste’mol qilish, poraxo‘rlik, manfaatlar to‘qnashuvi va noqonuniy boylik orttirish shular jumlasidandir. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot va global integratsiya jarayonlari korrupsiyaning transmilliy xarakter kasb etishiga sabab bo‘lmoqda [3].

Uzbekistanda ham so‘nggi yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Davlat boshqaruvida ochiqlik va shaffoflikni ta’minlash, fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirish hamda huquqiy madaniyatni yuksaltirish ushbu siyosatning ustuvor yo‘nalishlari hisoblanadi [4].

Mazkur tadqiqotning maqsadi ijtimoiy adolat va korrupsiyaga qarshi kurashning falsafiy-etik asoslarini tahlil qilish, xalqaro tajriba hamda milliy yondashuvlarning o‘ziga xos jihatlarini aniqlashdan iborat.

Ijtimoiy adolat jamiyatning ma’naviy va siyosiy taraqqiyotini belgilovchi muhim mezonlardan biridir. Adolat mavjud bo‘lmagan jamiyatda korrupsion munosabatlar kuchayadi va davlat institutlariga bo‘lgan ishonch susayadi. Shu sababli korrupsiyaga qarshi kurashning samaradorligi, avvalo, jamiyatdagi axloqiy qadriyatlar va huquqiy ong darajasiga bog‘liq [5].

Korrupsiya axloqiy inqiroz mahsuli sifatida insonning vijdon, mas’uliyat va halollik kabi qadriyatlaridan uzoqlashuvi bilan bog‘liq. Immanuel Kant axloqiy burch va universal etik tamoyillarni jamiyat barqarorligining asosi sifatida talqin qilgan [6]. Ushbu yondashuvga ko‘ra, korrupsiya insonning axloqiy erkinligi va jamiyat oldidagi mas’uliyatining buzilishidir.

Xalqaro tajribada korrupsiyaga qarshi kurashning bir qator samarali modellari shakllangan. Xususan:

- Scandinavia mamlakatlarida ochiq boshqaruv va kuchli fuqarolik nazorati;
- Singaporeda qat’iy huquqiy mexanizmlar va davlat xizmatchilarining yuqori ijtimoiy ta’minoti;
- Japanda korporativ etik madaniyat va jamoaviy mas’uliyat tamoyillari samarali natijalar bergan [7].

Uzbekistanda esa korrupsiyaga qarshi kurash davlat siyosatining muhim yo‘nalishi sifatida belgilangan. Raqamlashtirish, elektron hukumat tizimi, davlat xizmatlari shaffofligini oshirish va ochiq ma’lumotlar platformalarini joriy etish korrupsion omillarni kamaytirishga xizmat qilmoqda [8].

ADABIYOTLAR TAHLILI

So‘nggi yillarda ijtimoiy adolat va korrupsiyaga qarshi kurash masalalari falsafa, etika va siyosiy boshqaruvning dolzarb ilmiy yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Ayniqsa, 2020-yildan keyingi davrda globalashuv, raqamlashtirish va ochiq boshqaruv jarayonlari korrupsiyani nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy-falsafiy va axloqiy muammo sifatida tadqiq etishni taqozo etmoqda. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy o‘zbek va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari mazkur tadqiqot uchun muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

O‘zbek olimlaridan Z.S. Aripova zamonaviy jamiyatning ma’naviy transformatsiyasi, axborotlashuv va ijtimoiy demokratlashuv jarayonlarini falsafiy jihatdan tahlil qiladi [9]. Muallifning fikricha, jamiyat taraqqiyoti fuqarolarning huquqiy ongi, ma’naviy qadriyatlari va axloqiy mas’uliyati bilan uzviy bog‘liqdir. Ushbu yondashuv korrupsiyaga qarshi kurashning ma’naviy-axloqiy asoslarini tushunishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, Z.S. Aripovanning axborot texnologiyalarining yoshlar ma’naviyatiga ta’siri haqidagi ilmiy qarashlarida raqamli muhitning inson tafakkuri va ijtimoiy ongga ta’siri yoritilgan [10]. Mazkur yondashuv zamonaviy korrupsion xavflarning raqamli shakllari va davlat boshqaruvida shaffoflikni ta’minlash masalalarini falsafiy tahlil qilish imkonini beradi.

N.A. Shermuhamedova inson, jamiyat va davlat o‘rtasidagi dialektik munosabatlarni falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilib, huquqiy madaniyat va fuqarolik mas’uliyatini ijtimoiy taraqqiyotning asosiy omillaridan biri sifatida baholaydi [11]. Muallifning fikricha, demokratik jamiyat rivoji adolat tamoyillari va huquqiy ong bilan chambarchas bog‘liqdir.

Abdulla Sher axloqiy qadriyatlarni jamiyat barqarorligining asosiy ma’naviy mezonini sifatida talqin qiladi [12]. Muallif halollik, vijdon va mas’uliyat tushunchalarini korrupsiyaga qarshi kurashning etik asoslari sifatida izohlaydi. Unga ko‘ra, axloqiy inqiroz korrupsion munosabatlarning kuchayishiga olib

keluvchi asosiy omillardan biridir.

Rus olimlari tomonidan ham korrupsiya va ijtimoiy adolat masalalari keng tadqiq etilgan. V.S. Stepin zamonaviy texnogen sivilizatsiya sharoitida axloqiy qadriyatlarining transformatsiyasini tahlil qilib, global jarayonlarda insonparvarlik tamoyillarining susayishi ijtimoiy inqirozlarga sabab bo'lishini ta'kidlaydi [13]. Muallifning fikricha, davlat boshqaruvida axloqiy me'yorlarning zaiflashuvi korrupsion tizimlarning shakllanishiga olib keladi.

A.A. Guseynov axloq falsafasi doirasida adolat va mas'uliyat tushunchalarini zamonaviy jamiyatning asosiy ma'naviy mezonlari sifatida baholaydi [6]. Olim korrupsiyani axloqiy me'yorlarning buzilishi va ijtimoiy ishonchning yemirilishi sifatida talqin qiladi.

V.G. Fedotova esa globallashuv sharoitida davlat va jamiyat munosabatlarini tahlil qilib, ochiq boshqaruv va fuqarolik nazoratining ijtimoiy barqarorlikdagi rolini yoritadi [14]. Uning fikricha, demokratik institutlarning rivojlanishi korrupsiyani kamaytiruvchi muhim omildir.

Xorijiy tadqiqotchilar orasida Michael Sandel ijtimoiy adolat va axloqiy mas'uliyat muammolarini liberal demokratiya sharoitida tahlil qilib, davlat boshqaruvida etik tamoyillar ustuvor bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi [15]. Muallifning fikricha, adolat jamiyat legitimligining asosiy mezonidir.

Byung-Chul Han zamonaviy raqamli jamiyat va shaffoflik fenomenlarini o'rganib, ochiq boshqaruv tizimlari korrupsiyani kamaytirish imkonini berishini qayd etadi [9]. Biroq u haddan tashqari nazorat va raqamli monitoring inson erkinligiga xavf tug'dirishini ham ta'kidlaydi.

Susan Rose-Ackerman korrupsiyani davlat boshqaruvi samaradorligiga tahdid soluvchi global muammo sifatida baholab, korrupsiyaga qarshi kurashda institutsional islohotlar, shaffoflik va jamoatchilik nazoratining ahamiyatini asoslaydi [16].

Transparency International tashkilotining 2020–2024-yillardagi hisobotlarida korrupsiya demokratiya va ijtimoiy adolat taraqqiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omil sifatida baholanadi [17]. Hisobotlarda davlat boshqaruvida raqamlashtirish, ochiqlik va hisobdorlik tamoyillarining korrupsiyani kamaytirishdagi roli alohida qayd etilgan.

Tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, korrupsiyaga qarshi kurash muammosi falsafaning aksiologiya, etika, siyosiy falsafa va ijtimoiy antropologiya kabi yo'nalishlari bilan uzviy bog'liqdir. Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlash axloqiy qadriyatlar, huquqiy ong, fuqarolik mas'uliyati va shaffof boshqaruv tizimini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda sistemali yondashuv metodologiyasidan foydalanildi. Ushbu metod asosida korrupsiyaga qarshi kurash davlat boshqaruvi, huquqiy mexanizmlar, jamoatchilik nazorati va raqamli texnologiyalar bilan uzviy bog'liq yagona tizim sifatida tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijasida korrupsiyaga qarshi kurashning quyidagi falsafiy-etik omillari aniqlandi:

1. Huquqiy ong va axloqiy madaniyat korrupsiyani kamaytiruvchi asosiy omildir.
2. Shaffof boshqaruv tizimi ijtimoiy ishonchni mustahkamlaydi.
3. Fuqarolik jamiyati institutlari korrupsiyaga qarshi jamoatchilik nazoratini kuchaytiradi.
4. Raqamli texnologiyalar inson omiliga bog'liq korrupsion xavflarni qisqartiradi.
5. Adolat tamoyillariga asoslangan siyosat davlat legitimligini oshiradi.

Jadval-1

Korrupsiyaga qarshi kurashning xalqaro va milliy yondashuvlari qiyosiy tahlili [17]

Tadqiqot mezonlari	Xalqaro tajriba	Milliy yondashuv
Davlat boshqaruvi	Ochiq va shaffof boshqaruv modeli	Elektron hukumat tizimini rivojlantirish
Huquqiy mexanizmlar	Mustaqil anti-korrupsiya agentliklari	Korrupsiyaga qarshi qonunchilikni takomillashtirish
Jamoatchilik nazorati	Kuchli fuqarolik jamiyati	OAV va jamoatchilik monitoringi
Axloqiy qadriyatlar	Korporativ etik kodekslar	Milliy ma'naviy qadriyatlarga tayanish
Raqamlashtirish	AI va Big Data monitoringi	Davlat xizmatlarini raqamlashtirish
Ta'lim tizimi	Anti-korrupsiya ta'limi	Yoshlar huquqiy madaniyatini oshirish

Izoh: Jadval xalqaro tajriba va milliy yondashuvlar asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

MUHOKAMA

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, korrupsiyaga qarshi kurash faqat jazolash mexanizmlariga

asoslanmasligi kerak. Mazkur jarayonning samaradorligi jamiyatdagi axloqiy qadriyatlar, adolat tamoyillari va fuqarolik mas'uliyati bilan chambarchas bog'liq.

Aristotle adolatni jamiyatning eng oliy fazilatlaridan biri sifatida talqin qilgan [9]. Zamonaviy demokratik jamiyatlarda ham adolat davlat boshqaruvining legitimlik mezonini bo'lib qolmoqda.

Shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashda raqamli texnologiyalar muhim vositaga aylanmoqda. Elektron platformalar, sun'iy intellekt asosidagi monitoring tizimlari va ochiq ma'lumotlar bazalari shaffoflikni oshirish imkonini bermoqda. Biroq texnologik nazorat bilan inson huquqlari va erkinliklari o'rtasidagi muvozanatni saqlash ham dolzarb masaladir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy adolat va korrupsiyaga qarshi kurash o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan ijtimoiy-falsafiy jarayonlardir. Korrupsiya jamiyatning axloqiy asoslarini yemiradi, adolat va tenglik tamoyillariga putur yetkazadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki:

- shaffof boshqaruv tizimi;
- huquqiy ong va axloqiy madaniyat;
- fuqarolik nazorati;
- raqamlashtirish va ochiq ma'lumotlar siyosati korrupsiyani kamaytirishda muhim omillar hisoblanadi.

Kelajakda korrupsiyaga qarshi kurashning samaradorligi insonparvarlik, adolat va etik tamoyillarga asoslangan davlat boshqaruvi modelini shakllantirish bilan chambarchas bog'liq bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Aripova Z. S. Falsafa: darslik. – Andijon, 2026.
2. Rawls J. A Theory of Justice. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.
3. Transparency International hisobotlari. – Berlin: Transparency International.
4. O'zbekiston Respublikasining *"Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"*gi Qonuni.
5. Plato. The Republic. – London: Penguin Classics, 2007.
6. Kant I. Groundwork of the Metaphysics of Morals. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
7. Rose-Ackerman S. Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
8. O'zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi.
9. Solijonovna A. Z. The Process of National and Spiritual Democracy of the Personal Socialization and Its Functions // Journal of Hunan University Natural Sciences. – 2021. – Vol. 48. – No. 12. – P. 1565–1571.
10. Solijonovna Z. A. Modern Information Technologies – A Factor of Increasing Youth Education, Potential and Spirituality // The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2020. – Vol. 2. – No. 09. – P. 554–560.
11. Шермухамедова Н. А. Фалсафа. – Тошкент: NOSHIR, 2012.
12. Sher A. Axloqshunoslik. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2010.
13. Степин В. С. Человек. Деятельность. Культура. – Санкт-Петербург: СПбГУП, 2020.
14. Гусейнов А. А. Этика и мораль в современном мире. – Москва: Канон+, 2021.
15. Федотова В. Г. Глобальное общество и социальная справедливость. – Москва: ИФ РАН, 2022.
16. Sandel M. Justice: What's the Right Thing to Do? – New York: Farrar, Straus and Giroux, 2020.
17. Muallif ishlanmasi.